

Zbrojím, zbrojíš, zbrojíme – zbrojení se bojíme

**BUDE EVROPA PO KONCI PAX AMERICANA
BEZPEČNĚJŠÍM, ČI MĚNĚ BEZPEČNÝM KONTINENTEM?**

Ten svět byl tak krásný, že je těžké se ho vzdát. Dost obtížné je ostatně si i jen připustit, že je pryč a nejspíš se nevrátí. Madame du Barry, veřejně přiznaná milenka francouzského krále Ludvíka XV., na poslední cestě k popravě prosila o slitování. Chtěla prodloužit svůj kdysi luxusní život aspoň o malý kousek. „Ještě chvilku, pane kate, ještě chvilku“, zněla její slavná prosba. Zhruba tak ve velké části dnešní Evropy vypadá truchlení po mizejících časech řádu globální bezpečnosti a pravidel, které často vymýšlel a tu lépe, tu hůře (a někdy vůbec) v praxi vymáhal „světový četník“ v podobě Spojených států amerických.

Pax Americana jako základní model stability západní Evropy po druhé světové válce, ke kterému se po drtivém vítězství Američanů ve válce studené přidala dobrovolně a s chutí velká část postkomunistické střední a východní Evropy, vytvářel prostřednictvím udržování stability tak unikátní podmínky pro ekonomickou prosperitu, že se k němu ve svém rozsahu a hloubce těžko hledají paralely.

Všichni, kdo škodolibě upozorňují na neúspěchy Američanů zejména v řadě asijských misí (Vietnam, Irák či Afghánistán), jako by zapomněli, že výsledkem jejich mimořádně zdařilého snažení byly i superúspěšné poválečné Japonsko či Jižní Korea. A i vzestup Číny z bída Maovy hrůzovlády nese nasmazatelné washingtonské stopy. Americké úspěchy na starém kontinentu nejsou o nic menší. Nejdřív západní a pak celé Německo. A nakonec i celá Evropa, v níž – světě, div se! – přestaly být po staletích někdejší západní imperiální mocnosti pro sebe navzájem největšími soupeři. Tím se období po roce 1945

MOJMÍR HAMPL

odlišuje i od časů po vestfálském míru ukončujícím třicetiletou válku i po Metternichově vídeňském kongresu zametajícím po válkách napoleonských.

Výsledkem amerického snažení, bohatnutí a ekonomického proplétání byla Evropa, jejíž velká část po dlouhé době není pro sebe navzájem ohrožením. To vůbec není málo. Ovšem s tím, že najednou tatáž část Evropy není ohrožením ani pro kohokoli jiného! A její světový vojenský a mocenský „výtlač“ úměrně tomu dlouhodobě klesá. A také s dovětkem, že v ní zůstala minimálně jedna země, jež se cítila prohrou ve studené válce zahanbena a ponížena. A zbytku světa a Evropy to pokoření a dlouhou absolutní dominanci Ameriky v jejich bezpečnostních věcech nikdy neodpustila. Chuť po odplatě za toto potupení dává ve dvou posledních dekádách také brutálně najevo.

Důchody a nemocnice, ne zbraně!

Veliký americký prezident a brilantní strateg Theodore Roosevelt definoval svou zahraniční politiku slavnou větou: „Mluv tiše, ale v ruce drž pořádný klacek, dojdeš daleko.“ Evropská unie v posledních dekádách byla přesným opakem tohoto zlatého pravidla. Na světových fórech její politici mluvili velmi hlasitě, ale v ruce nedrželi nic, čím by mohli svá slova vymáhat. Skvělý statistický sumář k tomu přinesli v roce 2024 ekonomové respektovaného německého Ifo institutu. Ve stručnosti říkají, že ze zemí, které byly členy NATO v době pádu Berlínské zdi, žádná v průměru nedosáhla reálných výdajů na obranu z roku 1990 až do roku 2022! Zatímco reálné výdaje na sociální politiku a zdravotnictví v nich narostly za tu dobu na dvojnásobek, na školství na jedenapůlnásobek atd. Krásné časy. Američané stavějí válečné lodě, Evropané nemocnice a důchodové systémy.

Jako Evropané jsme připomínali rachitického brejlounka ve školní třídě, který má sice nejlépe vyžehlenou košili, nejdražší mobil i nejrozsáhlejší knihovničku klasiků, ale aby se mohl věnovat povznášení sebe sama, potřebuje stálou ochranu od respektovaného třídního vazouna, jenž mu už párkrát pomohl dostat se z těžké bitky. Jestliže je vazoun zatím na jeho straně. To on vždy včas odradí od útoku odporné školní raubíře, kterých se bojí i ředitel. Za tu ochranu dostává vazoun jednou za čas maximálně tak dobrou moralizující radu, jak se má jako silný chovat ke slabším. Toť Evropa v rámci NATO zhruba do nástupu Donalda Trumpa. Vždy ochotna se schovat za klacky Ameriky a hrát pohodlnou hru na černé pasažéry a vždy ochotna poučovat. Mistrovství světa v pokrytectví.

VÝSLEDKEM AMERICKÉHO SNAŽENÍ, BOHATNUTÍ A EKONOMICKÉHO PROPLÉTÁNÍ BYLA EVROPA, JEJÍŽ VELKÁ ČÁST PO DLOUHÉ DOBĚ NENÍ PRO SEBE NAVZÁJEM OHROŽENÍM.

S dvojím nástupem stávajícího amerického prezidenta ovšem i Evropané začali postupně chápat, že tento svět končí. A že „daň za služby světového policajta“ v podobě peněz na obranu a vlastní ochranu výrazně stoupne. Ale co to? Ještě než i toto hořké sousto stihl starý kontinent vůbec spolknout, vidí změnu mnohem dramatictější. Někdejší šerif nejprve oznamuje všem, že napříště žádná policie ve městě není a platí právo silnějšího. A dál graduje. Najednou i on sám se svým největším a nejobávanějším koltem začíná připomínat padoucha, jenž po ostatních žádá výpalné, aby je vůbec nechal na pokoji. Kdo mu dá víc, ten má mít i víc klidu. Tak lze v nadsázce interpretovat vznik tzv. Rady míru v letošním roce. Žádné pokrytectví – moc a peníze.

A v některých okamžicích (opět – světe, div se!) vyhrožuje i našemu brejlounkovi. Pořid' si vlastní kolt, ale koupíš ho jen ode mě. Od nikoho jiného, jinak tě už chránit nebudu. A dej mi tu svou hezkou kravatu, ta se mi líbí. Nebo aspoň za pakatel prodej. Jinak si ji stejně vezmu. Náš rachitik sice začal chodit do fitness centra, ale moc se mu tam nelíbí a místo ročního členství by radši ještě jednu nažehlenou košili. A tak dále a tak podobně, rozvádět se to dá donekonečna.

Je jasné a snad i pochopitelné, že na tak prudkou proměnu v chování Spojených států, přestože jisté náznaky existovaly, jednoduše není nikdo v Evropě připraven. Náhlé pohyby protivníka navíc vždy zaskočí víc toho, kdo dlouho dlel v blažené nehybnosti za pecí, než toho, kdo průběžně trénuje a je neustále ve střehu.

Dilema černých pasažerů

Z toho koneckonců vyplývá i politická paralýza. Nejen neschopnost evropských zemí kolektivně se bránit, ale i jen zaujímat nějaká stanoviska a pozice. V logice naší metafory školní třídy totiž není jasné, jestli je při eratických akcích vazouna, na nějž ten slabý dosud spoléhal, vůbec dobré veřejně něco říkat. Podpořit jej verbálně může znamenat dostat ránu od někoho jiného, ale už bez jistoty zastání od vazouna samého. Nepodpořit ho zase může znamenat ztrátu jeho přízně, možná domnělé.

Krásné je to vidět na krizi v Hormuzském průlivu. To, co by si Evropan nejvíc přál, je jediné: ať to brzo skončí, ať se přitom nerozmlátí celá škola a ať se při tom urovnávání nežádá jakákoli naše účast. Koneckonců, stejně nemáme jako Evropa natrénováno dost na to, abychom mohli účinně pomoci. Zato tvrdou ránu lze schytat v bitce vždy.

Evropan se cítí zmaten: vazoun mi říkal, že mám víc posilovat, abych mu jednou mohl pomoci

v bitkách s raubíři, kterých ve třídě přibýlo a jsou drzejší. Ale neřekl mi, že teď' bude rozpoutávat potyčky sám, a dopředu mi to ani neanoncuje. Zároveň někde v hlavě samozřejmě běží jednoduchá myšlenka: je pořád lepší, když v tom souboji tak či onak zvítězí náš někdejší nezpochybnitelný ochránce, protože jinak by mohl vyhrát někdo z těch opravdových gaunerů a ve třídě by bylo ještě mnohem hůř. Možná i učitelé by utekli.

Je ale taktéž jasné, že ona radikální změna v chování Spojených států bude mít řadu důsledků, jakkoli je do velké míry dána řešením amerických vnitřních problémů. Uklízí se doma, ale prach se víří po celém světě. U hegemonu to tak je z definice. Některé důsledky mohou být chtěné a žádoucí, některé mohou být zcela nezamýšlené. Pokud se Evropa začne pěchovat zbraněmi a zároveň v ní bude slílit tupý a destruktivní nacionalismus, může být mnohem méně bezpečným místem než dřív. Koneckonců v Evropě, jež je historicky spíš kmenovým společenstvím národů, je vždy nablízku nějaká hranice a za ní souseď. Kdo kdy býval v Evropě spolehlivějším nepřitelem než nejbližší souseď?

Všichni, kdo škodolibě upozorňují na neúspěchy Američanů zejména v řadě asijských misí (Vietnam, Irák či Afghánistán), jako by zapomněli, že výsledkem jejich mimořádně zdařilého snažení byly i superúspěšné poválečné Japonsko či Jižní Korea.

(Na fotografii shromáždění sborů US Army a US Navy v Baltimoru 13. 12. 2025.)

Foto: Profimedia.cz

Dále těžko říct, jestli v takto radikálně se měnícím světě bude udržitelná Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, když budou slílit ti, kteří ji neratifikovali či od ní odstoupili (Indie, Severní Korea, Pákistán). Nebude mít každý najednou pocit, že má legitimní právo na jaderné odstrašení, když jako „veřejný statek“ poskytovaný Spojenými státy asi nebude fungovat? Bude takový svět vyhovovat Americe víc než ten dosavadní?

Nebudou se v evropských společnostech hromadit další neřešitelné generační konflikty, v nichž se větší potřeba obrany střetává se stárnutím populace? V Německu se při schvalování změn v penzijním systému už nyní dočasně vzbouřila část mladších poslanců koalice Friedricha Merze, když zjistila, že na jejich generaci zůstane úkol zároveň ufinancovat oproti ní početnější generaci jejich rodičů a prarodičů, k tomu živit vlastní rodiny a ještě nově ubránit celou zemi proti případné agresi zvenčí. Není překvapivé, že seniorům úvahy o povinné vojenské službě moc nevadí, jich se týkat nebude. Mladším může vadit zásadně. Pokud byla Evropa v pozici černého pasažéra tak dlouho, jak vlastně bránit tomu, aby se černým pasažérem chtěl stát každý jeden člověk zvlášť? To koneckonců vysvětluje, proč v Evropě neumíme výdaje na zbrojení řešit většinou jinak než novými dluhy. Ze stávajících benefitů nechce nikdo omezovat nic a zároveň daně nechceme zvyšovat, takže výsledkem je jen větší dluhové břemeno. To je jen černé pasažerství na palubě budoucnosti. Ve stárnoucích populacích smutné, ale vysvětlitelné. Obranné výdaje klidně ať jsou, ale ať neomezují současnou pohodu.

V domácích podmínkách je to zesíleno ještě faktorem českého „ostrovního myšlení“, které v nás tak často vidí Britové. Žijeme v „salátové misce“ obklopené horami a nejsme pro nikoho ze sousedů ohrožením. Proč bychom měli budovat drahou obranu, když nechceme nikoho napadnout? ptá se malý hobit v každém z nás. Asi jako: proč pořizovat imobilizér a GPS lokátor do vlastního vozu, když sám nechci nikomu žádný ukrást? Potřebuji na něj teď' naopak lepší disky a pneumatiky.

Jediná věc je jasná: právě na tento typ uvažování jsou vazouni či jacíkoli jiní spojenci, kteří ve třídě ještě možná zbyli, obzvlášť alergičtí. Naši volení zástupci to jistě vědí. Proto se z otázky, kteří ústavní činitelé nás budou zastupovat na příštím summitu NATO, stala fakticky otázka, kdo bude doma interpretovat to, jak se tam spolužáci mezi sebou a s námi bavili. Snad tuto nuanci všichni chápeme. ■

Autor je předseda Národní rozpočtové rady a bývalý viceguvernér České národní banky.